

Ewa Bobin

Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, UWr

Źródła PMP

UMOWY MIĘDZYNARODOWE

Źródła prawa w PMP

- ❖ Znaczenie **materialne** – ŹP to zespół czynników, które doprowadziły do powstania konkretnych norm PMP; opiera się na badaniu procesu powstawania norm prawa międzynarodowego, wskazania i zrozumienia treści oraz znaczenia podjętych przez państwa działań.
- ❖ Znaczenie **formalne** – ŹP rozumiane są jako formy, w których tworzone są normy PMP, w których przejawia się wola podmiotów tworzących konkretne normy (uzewnętrznienie danej normy); należą do nich przede wszystkim umowy międzynarodowe i prawo zwyczajowe. Nie ma jednak w PMP wskazanego katalogu formalnych źródeł prawa o charakterze powszechnie obowiązującym.
- ❖ Znaczenie **poznawcze** – ŹP to zbiór dokumentów, z których czerpie się znajomość norm PMP, np. zbiory umów międzynarodowych

Formalne źródła prawa międzynarodowego

- ❖ Umowa międzynarodowa
- ❖ Zwyczaj międzynarodowy
- ❖ Uchwały organizacji międzynarodowych
- ❖ Akty jednostronne państw
- ❖ Zasady Ogólne PMP

Środki pomocnicze – judykatura i doktryna prawa międzynarodowego

Umowa międzynarodowa jako źródło PMP

- ❖ Podstawowa forma wyrażania zgody państw na związanie się określonymi normami prawa międzynarodowego (podstawowa forma tworzenia prawa międzynarodowego przez państwa), która zastąpiła powszechność i podstawowość zwyczajów.
- ❖ Postanowienia umowy międzynarodowej są bardziej precyzyjne i jasne niżeli normy zwyczajowej – łatwiej je sprostować, dają mniej podstaw do sporów.
- ❖ Do umów odnoszą się te same normy prawa międzynarodowego dotyczące ich zawierania, obowiązywania i wykonywania → tzw. **prawo umów międzynarodowych (prawo traktatów) jako dział PMP**

Prawo traktatów

- ❖ Dziedzina prawa międzynarodowego publicznego.
- ❖ Obejmuje normy dotyczące zawierania, obowiązywania i negocjowania **traktatów** jako szczególnej formy umowy międzynarodowej.
- ❖ Normy te miały przede wszystkim charakter zwyczajowy, ale zostały skodyfikowane pod koniec lat 60-tych XX w.
- ❖ **Konwencja Wiedeńska o prawie traktatów (umów) międzynarodowych z 23 V 1969 r. [weszła w życie w 1980 r.]**.

Konwencja Wiedeńska o prawie traktatów

- ❖ Umowa międzynarodowa, której stronami jest aktualnie 114 państw.
- ❖ Jest efektem skodyfikowania prawa umów międzynarodowych.
- ❖ Opracowana przez Komisję Prawa Międzynarodowego ONZ.
- ❖ Została podpisana 23 maja 1969 r. w Wiedniu, a weszła w życie w 27 stycznia 1980 r.

Pojęcie umowy międzynarodowej

- ❖ jest to **wspólne** oświadczenie podmiotów prawa międzynarodowego, które tworzy prawo, a więc uprawnienia i obowiązki.
- ❖ Stronami umów są przede wszystkim państwa, którym przysługuje pierwotne prawo zawierania umów międzynarodowych
- ❖ W obrocie prawnomiędzynarodowym mamy oczywiście takie rodzaje umów, które są zawierane przez inne podmioty PMP
- ❖ Umowy międzynarodowe wiążą co do zasady tylko ich strony.
- ❖ Umowa międzynarodowa musi mieć charakter prawotwórczy (musi tworzyć prawo między stronami), aby mogła zostać uznana za źródło PMP.
- ❖ Z każdej umowy wynikają prawa i obowiązki dla ich stron.

Definicja **traktatów** – definicja legalna zawarta w Konwencji Wiedeńskiej

- ❖ Art. 2 ust. 1 lit. a Konwencji Wiedeńskiej: *„Traktat oznacza międzynarodowe porozumienie między państwami, zawarte w formie pisemnej i regulowane przez prawo międzynarodowe, niezależnie od tego, czy jest ujęte w jednym dokumencie, dwóch lub więcej dokumentach i bez względu na jego szczególną nazwę”*.
- ❖ Powyższa definicja została stworzona dla celów Konwencji i nie obejmuje wszystkich umów międzynarodowych - ograniczona jest do umów między państwami, zgodnie z art. 1 KW.
- ❖ Każdy traktat jest umową międzynarodową, nie każda umowa jest traktatem

Definicja **umowy międzynarodowej** z ustawy o umowach międzynarodowych

Art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych

Art. 2. W rozumieniu niniejszej ustawy:

1) umowa międzynarodowa oznacza porozumienie między Rzeczpospolitą Polską a innym podmiotem lub podmiotami prawa międzynarodowego, regulowane przez prawo międzynarodowe, niezależnie od tego, czy jest ujęte w jednym dokumencie czy w większej liczbie dokumentów, bez względu na jego nazwę oraz bez względu na to, czy jest zawierane w imieniu państwa, rządu czy ministra kierującego działem administracji rządowej właściwego do spraw, których dotyczy umowa międzynarodowa,

Rodzaje umów międzynarodowych

- ❖ **Podział ze względu na formę zawarcia umowy:** umowy zawarte w formie pisemnej i ustnej
- ❖ **Ze względu na tryb zawierania:** umowy zawierane w trybie złożonym i w trybie prostym
- ❖ **Ze względu na organ, który występuje w imieniu państwa:** państwowe, rządowe, resortowe
- ❖ **Ze względu na liczbę stron:** wielostronne (multilateralne) i dwustronne (bilateralne)
- ❖ **Ze względu na możliwość przystąpienia do umowy:** otwarte (bezw warunkowo i warunkowo, tzw. umowy półotwarte) i zamknięte
- ❖ **ze względu na treść umów**
- ❖ **ze względu na zgodność (lub nie-) z normami PMP:** umowy równo- i nierównoprawne

Budowa umowy międzynarodowej

1. Tytuł
2. Wstęp
3. **Postanowienia materialnoprawne**
4. Postanowienia formalnoprawne
5. **Podpisy, daty, pieczęcie**

Zawieranie umowy międzynarodowej

- ❖ Zawarcie umowy międzynarodowej stanowi **proces** prowadzący do ustalenia przez państwa wzajemnych praw i obowiązków w formie umownej, zakończony uprawomocnieniem się umowy międzynarodowej i wejściem jej w życie
- ❖ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów – kodyfikacja zasad dot. Zawierania umów międzynarodowych, zawieranych pomiędzy państwami

1.

- Wola zawarcia umowy międzynarodowej

2.

- Ustalenie pełnomocników, udzielenie pełnomocnictw

3.

- Negocjacje (rokowania)

4.

- Ustalenie autentyczności i usankcjonowanie tekstu

5.

- Paraflowanie i podpisanie tekstu umowy

6.

- (Ratyfikacja, wymiana/ złożenie dokumentów ratyfikacyjnych)

Ad. 1. Wola zawarcia umowy międzynarodowej

- ❖ Wynika z zasady swobody zawierania umów.
- ❖ **Wola = zgoda** państw na zawarcie umowy międzynarodowej.
- ❖ Minimum 2 państwa muszą wyrazić wolę zawarcia umowy międzynarodowej.
- ❖ Zawarcie umowy pod przymusem powoduje nieważność całej umowy (art. 52 KW).

Ad. 2. Udzielenie pełnomocnictw

- ❖ Definicja pełnomocnictwa w KW – art. 2 ust. 1 lit. c KW
- ❖ Uwzględnienie przepisów Konwencji wiedeńskiej (art. 7 KW) i (w przypadku RP) Konstytucji RP oraz ustawy o umowach międzynarodowych.
- ❖ Czy pełnomocnictwo jest zawsze obligatoryjne do przedłożenia przy zawieraniu umowy międzynarodowej?
- ❖ Art. 8 KW – późniejsze zatwierdzenie czynności dokonanej bez upoważnienia.

Ad. 3. Negocjacje (rokowania)

- ❖ Prowadzą do uzgodnienia treści umowy i ostatecznego zredagowania jej tekstu.
- ❖ Sfinalizowaniem negocjacji jest przyjęcie tekstu umowy.
- ❖ Mogą być prowadzone w formie ustnej lub pisemnej.
- ❖ Szczególna forma negocjacyjna – międzynarodowa konferencja dyplomatyczna z udziałem przedstawicieli zainteresowanych państw.
- ❖ Żeby tekst został przyjęty, muszą się na jego ostateczną wersję zgodzić wszystkie państwa biorące udział w negocjacjach – art. 9 KW
- ❖ Przyjętego tekstu nie można zmieniać! Czy istnieją wyjątki? Art. 79 KW.

Ad. 4. Ustalenie autentyczności i usankcjonowanie tekstu

- ❖ Art. 10 KW.
- ❖ Następuje zazwyczaj w momencie przyjęcia tekstu.
- ❖ Teksty autentyczne – instrument stworzony podczas negocjowania tekstu umowy (wersje językowe umowy międzynarodowej, które są jednakowo wiążące przy wykładni – interpretacji umowy).
- ❖ Obecnie umowy dwustronne sporządzane są w językach obydwu kontrahentów.
- ❖ Uznanyimi językami światowymi stosowanymi w umowach wielostronnych są: angielski, francuski, hiszpański, rosyjski, chiński, arabski.

Ad. 5. Parafowanie umowy międzynarodowej

- ❖ W trybie prostym zawierania umów międzynarodowych, parafowanie i podpisanie umowy międzynarodowej = zawarcie umowy międzynarodowej.
- ❖ Najpierw następuje **parafowanie** umowy międzynarodowej.
 - Nie jest wyrażeniem zgody na związanie się umową (co do zasady – art. 12 ust. 2 lit. a KW).
 - Stanowi potwierdzenie tego, że przedstawiciel państwa zapoznał się i akceptuje tekst umowy, oraz że nie zostaną w niej dokonane żadne zmiany.
 - Zatwierdzenie tekstu umowy → przygotowanie jej do podpisania.
 - pozwala na ustalenie autentyczności tekstu umowy.

Podpisanie umowy międzynarodowej

- ❖ Brak ścisłych reguł i zasad podpisywania umowy międzynarodowej w prawie międzynarodowym;
- ❖ Wyróżniamy składanie podpisów:
 - ❖ Zgodnie z regułą alternatu (przy umowach dwustronnych),
 - ❖ W kolejności alfabetycznej,
 - ❖ Zgodnie z zasadą *pele mele*.
- ❖ **Podpisanie umowy międzynarodowej = przyjęcie umowy międzynarodowej**, wyrażenie zgody na związanie się umową (art. 12 KW); państwo nie może bez konsekwencji odstąpić od tej umowy, która skutecznie weszła w życie.

Ad. 6. Ratyfikowanie umowy międzynarodowej

- ❖ **Ratyfikacja** – zatwierdzenie umowy przez kompetentny do tego organ państwowy, ostateczne wyrażenie zgody na związanie się umową. Definicja ratyfikacji: w art. 2 ust. 1 lit. b KW.
- ❖ Występuje w trybie złożonym zawierania umów międzynarodowych.
- ❖ W tym trybie parafowanie i podpisanie umowy nie wywołuje tak daleko posuniętych skutków prawnych, jak w trybie prostym; samo podpisanie nie wiąże państwa postanowieniami umowy.
- ❖ Podpis do niczego państwa nie zmusza, z jednym wyjątkiem – państwo ma obowiązek powstrzymywania się od działań, które utrudniałyby wejście w życie tej umowy (*„powstrzymywanie się od działań, które udaremniłyby przedmiot i cel charakteru”* – art. 18 KW)

Wymiana/ złożenie dokumentów ratyfikacyjnych

- ❖ Jest zwieńczeniem ratyfikacji, która sama w sobie jest aktem wewnętrznym i z reguły nie wywołuje bezpośrednich skutków w sferze prawa międzynarodowego.
- ❖ Sprawia, że ratyfikowane umowy międzynarodowe zaczynają wywoływać skutki prawne.
- ❖ Skutki prawne powoduje:
 - ❖ Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych – przy umowach dwustronnych
 - ❖ Złożenie dokumentów ratyfikacyjnych – przy umowach wielostronnych → depozytariusz, art. 76 oraz 77 KW.
- ❖ Wymiana albo złożenie dokumentów ratyfikacyjnych kończą właściwe postępowanie związane z zawieraniem umowy międzynarodowej.

Etapy następujące po zawarciu umowy międzynarodowej

7.

- Rejestracja umowy międzynarodowej

8.

- Publikacja umowy międzynarodowej

Ad. 7. Rejestracja umowy międzynarodowej

❖ Istnieje obowiązek rejestracji, który wynika z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych.

Każdy traktat i każdy układ międzynarodowy, zawarty przez członka Organizacji Narodów Zjednoczonych po wejściu w życie niniejszej Karty, będzie możliwie najprędzej zarejestrowany w Sekretariacie i przezeń ogłoszony.

Jeżeli traktat lub układ międzynarodowy nie został zarejestrowany stosownie do ustępu 1 artykułu niniejszego, żadna ze stron, która taki traktat lub układ zawarła, nie może się nań powoływać wobec jakiegokolwiek organu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

-
- ❖ Obowiązek rejestracji był przewidziany już w Pakcie Ligi Narodów.
 - ❖ Ma na celu zapobieganie umowom tajnym, gdzie zapisy takich umów mogłyby zostać zatajone przed społecznością międzynarodową.
 - ❖ Sankcja: wg Paktu Ligi Narodów – nieważność umowy *ex lege*
 - ❖ Sankcja wg ONZ – umowa taka jest bezskuteczna z punktu widzenia ONZ (jest ważna, ale bezskuteczna – nie można się na nią powoływać przed żadnym z organów ONZ)

Ad. 8. Publikacja umowy międzynarodowej

- ❖ Publikacja umów międzynarodowych przez ONZ w wydawnictwie *Unity Nations Treaty Series*, we wszystkich językach autentycznych (+ tłumaczenie na j. angielski i j. francuski).
- ❖ Oprócz samych umów ONZ publikuje zastrzeżenia do umów.
- ❖ Publikacja wewnątrz kraju (państwa strony) – z punktu widzenia prawa międzynarodowego jej nieopublikowanie (mimo obowiązku np. konstytucyjnego) nie ma żadnego znaczenia – umowa i tak obowiązuje, ma moc wiążącą, który tworzy obowiązek jej przestrzegania.

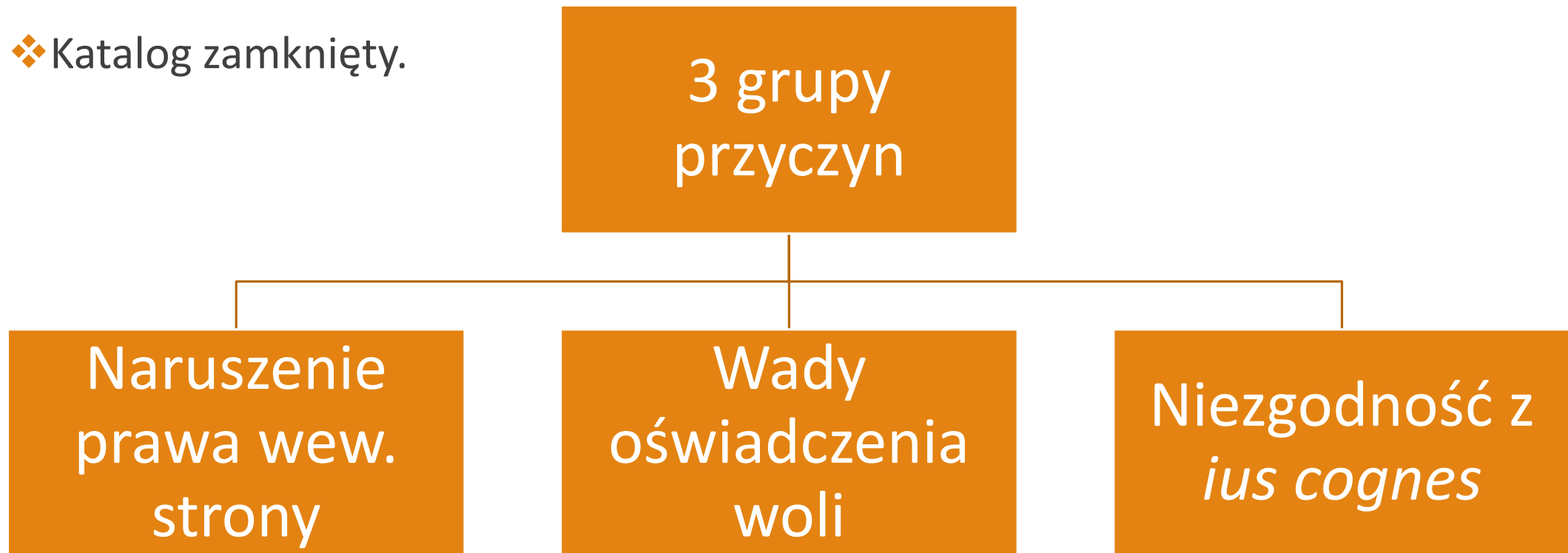
Obowiązywanie umowy międzynarodowej

- ❖ Wyrażenie **zgody** przez państwo - jest przesłanką obowiązywania umowy w stosunku do danego państwa.
- ❖ Przestrzeganie **zasady *pacta sunt servanda***.
 - ❖ Jest jedną z głównych zasad ogólnych prawa międzynarodowego.
 - ❖ Zapewnia stałość, pewność i efektywność obrotu międzynarodowego
 - ❖ Strony są zobowiązane do wykonywania i przestrzegania postanowień umów w dobrej wierze
 - ❖ Żadne państwo nie może być zmuszone do związania się umową międzynarodową.
 - ❖ Zasada ta ma zastosowanie do wszystkich umów ważnie zawartych i będących w mocy.

Przyczyny nieważności umowy międzynarodowej

❖ Ściśle określone w Konwencji, aby państwa nie omijały zasady *pacta sunt servanda*.

❖ Katalog zamknięty.

-
- ❖ Nieważność z powodu naruszenia postanowień prawa wewnętrznego dotyczącego kompetencji do zawierania traktatów.
 - ❖ Nieważność z powodu wady oświadczenia woli
 - ❖ Przekroczenie upoważnienia do wyrażenia zgody
 - ❖ Błąd
 - ❖ Oszustwo
 - ❖ Przekupstwo
 - ❖ Przymus
 - ❖ Nieważność z powodu sprzeczności Traktatu z imperatywną normą powszechnego prawa międzynarodowego *ius cogens*.

Zakres podmiotowy obowiązywania umowy międzynarodowej

- ❖ Umowy międzynarodowe obowiązują co do zasady wyłącznie państwa-strony umowy.
- ❖ Sytuacje, w których umowa międzynarodowa obowiązuje państwa nie będące stronami umowy (państwa trzecie):
 - ❖ Umowy niosące korzyść (uprawnienia) dla państwa trzeciego (*In favorem tertii*)
 - ❖ Umowy na niekorzyść państwa trzeciego, nakładające zobowiązania – obowiązują w wyjątkowych okolicznościach

Zakres przedmiotowy obowiązywania umowy międzynarodowej

- ❖ Z zasady umowa obowiązuje w całości.
- ❖ **Zastrzeżenie** – jednostronne oświadczenie złożone przez państwo podczas podpisywania, ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do umowy, za pomocą którego zmierza ono do uchylecia lub modyfikacji skutków prawnych określonych postanowień umowy w ich zastosowaniu do tego państwa.
- ❖ Dopuszczalność składania zastrzeżeń – są dopuszczalne gdy przewiduje je umowa oraz jeżeli nie są one sprzeczne z przedmiotem i celem umowy.
- ❖ Sprzeciw wobec zastrzeżeń – zwykły (zastrzeżenie nie ma zastosowania między państwem składającym zastrzeżenie a państwem sprzeciwu) i kwalifikowany (umowa między tymi stronami w ogóle nie wchodzi w życie)

Zakres czasowy obowiązywania umowy międzynarodowej – obowiązywanie umowy

- ❖ Umowa międzynarodowa pozostaje w mocy od momentu jej uprawomocnienia się do momentu jej wygaśnięcia.
- ❖ Uprawomocnienie się umowy – wyrażenie przez kontrahentów w sposób definitywny zgody na związanie się umową oraz dokonanie wszelkich czynności formalnych; od chwili uprawomocnienia się umowy zaczyna ona obowiązywać.
- ❖ Wejście w życie – może mieć miejsce w dniu uprawomocnienia się umowy lub później; jest to okres potrzebny na przygotowanie się kontrahentów do stosowania umowy i rzeczywistego jej stosowania.

Zakres czasowy obowiązywania umowy międzynarodowej – wygaśnięcie umowy

1. Przyczyny przewidziane w umowie
 - Upływ czasu, na jaki umowa została zawarta
 - Spełnienie się warunku rozwiązującego
 - Wypowiedzenie umowy zgodnie z jej postanowieniami
2. Przyczyny nieprzewidziane w umowie
 - Uchylenie umowy zgodną wolą stron
 - Zawarcie nowej umowy i umieszczenie w niej klauzuli uchylającej
 - Utrata podmiotowości przez jedną ze stron
 - Możliwość jednostronnego wycofania się z umowy
 - Powstanie nowej *normy ius cogens*
 - Zawieszenie lub wygaśnięcie umowy ze względu na wpływ wojny

Zakres terytorialny obowiązywania umowy międzynarodowej

- ❖ umowa z zasady obowiązuje na całym terytorium państwa-strony.
- ❖ niektóre umowy mogą być wyraźnie zlokalizowane.
- ❖ klauzula kolonialna (terytoriów zależnych) – umowa obowiązuje wyłącznie na ter. Metropolii, tj. w państwie kolonialnym.

Wykładnia/ interpretacja umowy międzynarodowej

- ❖ Podstawą interpretacji może być wyłącznie tekst autentyczny umowy, nigdy tłumaczenie.
- ❖ Interpretując umowę należy brać pod uwagę znaczenie danej normy w każdym wiążącym języku.
- ❖ Celem interpretacji jest określenie, czego strony rzeczywiście chciały.

❖ Podmioty dokonujące interpretacji umów międzynarodowych:

1. Interpretacja doktrynalna
2. Interpretacja urzędowa – dokonywana przez strony umowy (interpretacja autentyczna), sądy (i. sądowa), organizacje międzynarodowe.

Zasady interpretacji

1. Zasady ogólne

- ❖ Umowę należy interpretować w dobrej wierze (stosowanie zasady *pacta sunt servanda*)
- ❖ Zgodnie ze zwykłym znaczeniem
- ❖ W świetle jej przedmiotu i celu

2. Zasady pomocnicze

- ❖ Stosowane, jeżeli postanowienia umowy są dwuznaczne lub niejasne
- ❖ Stosujemy je w momencie, gdy ogólne zasady interpretacji nie dają logicznego wyniku
- ❖ W sytuacjach wyjątkowych można sięgnąć do prac przygotowawczych, okoliczności zawarcia umowy oraz praktyki państw

Dziękuję za uwagę.
